

Література:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Головка І. В. Стан та перспективи формування ліберальної демократії в Україні / І. В. Головка // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К.: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 27. – С. 367–375.
3. Даль Р. Демократия и ее критики / Р. Даль; пер. с англ. под. ред. М. В. Ильина. – М.: РОССПЕН, 2003. – 576 с.
4. Крусян А. Р. Концепт демократії в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму / А. Р. Крусян // Право України. – 2013. – № 8. – С. 72–81.
5. Латигіна Н. Походження сучасної демократії: нетрадиційний погляд / Н. Латигіна // Дослідження світової політики: 36. наук. праць. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2005. – Вип. 32. – С. 250.
6. Невичерпність демократії: Видатні діячі минулого і сучасності про вільне, демократичне суспільство і права людини / упоряд. О. І. Терех, Я. Г. Оксютя. – К.: Український письменник, 1994. – 174 с.
7. Фисун А. А. Демократия, неопатримониализм и глобальные трансформации / А. А. Фисун. – Харьков, 2006. – 351 с.

УДК 342.31

ГЛІБКО Наталія

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Для демократизації суспільства, реформування держави необхідна не тільки ефективна законотворча, політико-юридична діяльність, а й формування громадянського суспільства – структурованість спільноти, усвідомлення людьми вартісності їхніх інтересів, цінування власних і чужих прав, гідності й свободи, шанування правил та процедур суспільно-політичної взаємодії. Держава потрібна громадянському суспільству, аби запобігти загрози руйнування спільноти, що незмінно виникає у її додержавному чи позадержавному стані, коли кожна людина почувається цілком вільно і керується лише власними інтересами і уявленнями про належне.

З огляду на багатогранність «громадянського суспільства» існує багато визначень даного поняття, в межах філософії, політології та соціології. Адже формування громадянського суспільства пов'язано з розвитком демократії, ринковою економікою та становленням правової держави – інакше кажучи, з глобальним соціальними перебудовами, в ході якого мали б виникнути структури суспільного контролю, гарантують зворотний зв'язок між людиною і суспільством. Дослідженням даної категорії займалися такі вчені: В. І. Безродна, Т. М. Бельська, І. В. Кипич, А. В. Козьмініх, А. Колодій, Ю. М. Оборотов, Н. Оніщенко, С. П. Соляр, Ю. М. Тодика, Є. О. Харитонов та інші.

Шеститомна «Юридична енциклопедія» та «Великий енциклопедичний юридичний словник» визначають громадянське суспільство, як суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права [4, с. 13]. Досить доречно визначення запропоновано М. Тодикою – «громадянське суспільство це система самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів і відносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів, потреб індивідів і колективів для життєдіяльності соціальної і духовної сфер, їх відтворення і передачі від покоління до покоління» [2, с. 10]. Ю. Красін і А. Галкіна під громадянським суспільством розуміють стабільну систему горизонтальних соціальних зв'язків, суспільно-політичних орієнтацій і норм суспільної поведінки, що виросла безпосередньо з відносин власності, але не зводиться до них. В цій системі концентруються і оформляються економічні, професійні, культурні, релігійні та інші повсякденні інтереси соціальних прошарків і груп. Громадянське суспільство формується історично і є відображенням тих якісних характеристик суспільства, що «характерні» для його етапу розвитку. Воно є досить гнучкою категорією, тому навряд можна говорити про його універсальну структуру. Суспільство стає громадянським на певному етапі свого розвитку за наявності таких факторів і умов, як політика держави, високий рівень правосвідомості, культури громадян, наявність розвинутих економічних відносин. Процес становлення громадянського суспільства неодмінно повинен набути якостей послідовності та систематичності.

Для формування «громадянського суспільства» необхідно перш за все, визначити сприятливі та несприятливі умови становлення сучасного громадянського суспільства і розвитку його інститутів. Інститути, як спеціалізовані усталені суспільні форми, спрямовуються метою виконання певних функцій в суспільстві, це апарати для досягнення мети, а не тільки для досягнення згоди. Метою має стати сама людина, і забезпечення гідного життя людини, захист її прав і свобод як найвищої цінності визнаної громадянським суспільством і правовою державою

Громадянське суспільство є явним простором між громадянами і державою, який дозволяє співіснувати різноманітним організаціям, партіям, асоціаціям, тощо з метою виявлення та захисту інтересів громадян, де відбувається узгодження та реалізація інтересів різних суспільних груп. Постійна співпраця недержавних неурядових структур та органів державної влади є показником розвитку громадянського суспільства. Наявність налагоджених, ефективно діючих каналів комунікації між органами влади є необхідним чинником для послідовної державної політики, її підконтрольності суспільству, відповідності стратегічним національним інтересам [5, с. 280].

Сформоване на засадах плюралізму, толерантності, лібералізму (поважання прав і свобод особи), таке суспільство спроможне протистояти як етатистським тенденціям з боку держави, так і анархізму, домагатися оптимального громадського врядування. Відкрите суперництво суспільних інтересів дозволяє досягти більш дієвого результату для досягнення компромісу в суспільстві. Окрім безпосередньо держави можна виділити такі фактори впливу на громадянське суспільство, як: розвиток демократії, соціальний рівень, розвинута економіка, законодавча база, культурні особливості і менталітет, засоби масової інформації, глобалізація. Соціальний і економічний фактори інтегровані та є найбільш значущими, тож і знаходяться під прямим чи опосередкованим впливом держави. Розвинута економіка країни дозволяє громадянину задовольнити не тільки його першочергові потреби, продиктовані «природою», але й попіклуватися про нематеріальну сторону свого життя – освітній та культурний рівень.

Економічний фактор є чи не найважливіший, адже детермінує багато інших. При цьому треба звернути увагу на забезпечення засобів існування, на соціальні гарантії та стандарти, тобто на комплекс соціальних прав у суспільстві. Переважання в державі так званого «середнього класу» – один з показників сформованого в ній громадянського суспільства. Відсутність можливості задовольнити свої природні потреби може підштовхнути до злочинності. Матеріальна ж захищеність дає змогу попіклуватись і про нематеріальне: освіту, культуру, релігію. Від якості освіти залежить світогляд, здатність критично оцінювати та формулювати власну думку. Освічена людина прагне до розвитку і самовдосконалення, встановлює власні принципи і моделі поведінки, які є для неї прийнятними. Важливість засобів масової інформації, обумовлено тим, що вони є одночасно і каналом вираження думки громадянського суспільства, і засобом її формування, й інструментом контролю громадськості над владою та державою. Тому право на інформацію, доступ до неї та забезпечення свободи слова мають життєве значення не тільки для окремих осіб, а й для всього громадянського суспільства [3, с.120].

Більшість реалізують право на інформацію шляхом виходу в мережу Інтернет, де зосереджено безліч ресурсів і не існує просторових рамок. Інтернет і мережеві технології стали ключовим механізмом для формування і маніпуляції свідомістю громадян, адже відсутні гарантії правдивості та достовірності зосередженої там інформації. Участь глобального громадянського суспільства в інформаційному просторі виражається в роботі самих різних формальних і неформальних організацій, груп, що активно працюють у різних напрямках – боротьба з тероризмом, діяльність влади, екологічні, економічні проблеми, культурне й громадське життя та багато інших і беруть участь у полеміці з різних питань. А

також дуже часто предметом суспільного інтересу груп в соціальних мережах стають проблеми реалізації гарантій соціального захисту громадян, протидії корупції, захисту історичної спадщини, сфери охорони здоров'я, моніторингу стану довкілля тощо.

У сучасному глобальному світі громадянське суспільство може крити в собі певні небезпеки. Процеси глобалізації позначаються на економічних, політичних та духовних вимірах сучасного суспільного життя. Поруч з позитивними наслідками: посиленням наукової, технологічної, фінансової співпраці тощо спостерігають й суперечливі процеси «розмивання» національних кордонів і децентралізації соціального простору. Це призводить до послаблення впливу національних держав через делегування ними частини своїх владних функцій транснаціональним органам [1, с.12].

Враховуючи це, громадянське суспільство взаємодіє з правовою державою, адже має спільну з нею мету – досягнення правового суспільства, де спонтанні і раціональні засади, свобода і порядок урівноважені і де підкорення універсальним нормам організовано таким чином, що не тільки не пригнічує, а, навпаки, сприяє вияву самостійності людини та розвитку її індивідуальності. Адже як би не змінювались фактори розвитку громадянського суспільства – в центрі завжди буде людина, її права та інтереси.

Формування громадянського суспільства пов'язано з розвитком демократії, ринкової економіки та становленням правової держави – інакше кажучи, з глобальними соціальними перебудовами, в ході яких мали б виникнути структури суспільного контролю, що гарантують зворотний зв'язок між людиною і суспільством.

Література:

1. Афонін Є. А. Глобальне громадське суспільство як феномен сучасного глобального світу / Афонін Є. А., Бельська Т. М // Вісник НАДУ. – №4. – 2013 – С. 9–16.
2. Бальцій Ю. Громадянське суспільство в Україні в умовах розбудови правової демократичної державності // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – №. 1. – С. 10–16.
3. Кипич І. В. Роль ЗМІ в розвитку правової держави, демократії та громадянського суспільства в сучасній Україні / І. В. Кипич // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОНмолодьспорт України, НУ «ОЮА». – Одеса: Юрид. л-ра, 2012. – Вип. 68. – С. 117–123.
4. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою // Право України. – 2014. – №. 4. – С. 9–16.
5. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2015. – 488 с.